

بررسی رابطه پایگاه اقتصادی - اجتماعی و احساس مسئولیت اجتماعی با رفتار محیط زیستی (مورد مطالعه: ساکنان نورآباد ممسنی)

اصغر میر فردی

دانشیار جامعه شناسی، دانشگاه یاسوج

دریافت: ۱۳۹۵/۶/۶ پذیرش: ۱۳۹۵/۸/۲۱

The Study of Relationship of Socio-economic Status and Sense of Social Responsibility with Environmental Behavior (the Case Study: Noorabad Mamasani's Residents)

Mirfardi A.

Associate Professor of Sociology, Yasouj University

Received: 2016/8/27 Accepted: 2016/11/11

Abstract

Since Environmental problems are increasing day by day, environment protection needs pro-environmental behavior. This research was aimed to study the environmental behavior of Noorabad Mamasani's citizens and its relationship with socio-economic status and sense of social responsibility. The Statistics society was 15 years and older residents of Noorabad Mamasani; from which 400 people were determined based on Lin Sampling Table (1976) as sample size and were selected by classified-multi stage random sampling method. The structured questionnaire, which provided via the scale of environmental attitude (Salehi Omran & Aghamohamadi, 2008) and the scale of social responsibility sense (Haghighatian and Omid, 2008) and environmental behavior (Novah & Forootan Kia, 2011), was used as the research tool. The findings showed that the dependent variable (environmental behavior) has a significant and meaningful relationship with the variables of social responsibility and environmental attitude (99%) and socioeconomic status (95%). The results showed that attitudes and beliefs of individuals, which are the indicator of their socialization conditions, have an important role in the environmental behaviors.

Keywords: Sense of Social Responsibility, Socioeconomic Status, Environmental Behavior, Environmental Attitude, Noorabad Mamasani.

چکیده

با توجه به اینکه مشکلات زیست محیطی روز به روز در حال افزایش است، حفظ محیط زیست نیازمند رفتار زیست محیطی مناسب می باشد. این مقاله به بررسی رفتار زیست محیطی شهروندان ساکن نورآباد ممسنی و رابطه آن با پایگاه اقتصادی و اجتماعی و احساس مسئولیت اجتماعی پرداخته است. جامعه آماری افراد ۱۵ سال و بالاتر شهر نورآباد بوده اند که با استفاده از جدول لین تعداد ۴۰۰ نفر به عنوان حجم نمونه تعیین و با استفاده از شیوه نمونه گیری تصادفی از نوع طبقه ای چندمرحله ای نمونه ها انتخاب شدند. ابزار تحقیق پرسشنامه ساختمان بود که با استفاده از مقیاس نگرش به محیط زیست به کار گرفته شده توسط صالحی عمران و آقامحمدی (۱۳۸۷)، مقیاس احساس مسئولیت اجتماعی به کار گرفته شده توسط حقیقتیان و امید (۱۳۸۷) و رفتار زیست محیطی به کار گرفته شده توسط نواح و فروتن کیا (۱۳۹۰) تدوین گردید. یافته های تحقیق نشان داد که متغیر وابسته (رفتار محیط زیستی) با متغیرهای احساس مسئولیت اجتماعی و نگرش زیست محیطی در سطح ۹۹ درصد و با متغیر پایگاه اقتصادی - اجتماعی در سطح ۹۵ درصد رابطه مستقیم و معناداری دارد. نتیجه اینکه باورداشت ها و نگرش های افراد که نشانگر شرایط اجتماعی شدن آنها می باشد، نقش مهمی در رفتارهای زیست محیطی دارند.

واژه های کلیدی: احساس مسئولیت اجتماعی، پایگاه اقتصادی - اجتماعی، رفتار زیست محیطی، نگرش زیست محیطی، نورآباد ممسنی.

مقدمه

آلودگی‌ها، توجه بیشتری را به خود جلب کرد. بشر امروز در جهانی بحران‌زده زندگی می‌کند. در دهه‌های اخیر به فهرست بحران‌های جهانی، علاوه بر بحران‌های اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و ارزشی که تهدیداتی جدی محسوب می‌شوند، مشکلات و بحران‌های محیط‌زیستی را نیز باید اضافه کرد. در سال ۲۰۰۰، دفتر آمار سازمان ملل پیش‌بینی کرد جمعیت جهان در سال ۲۰۵۰ میلادی به ۸ میلیارد و ۹۰۹ میلیون نفر خواهد رسید. هجوم بی‌رویه این سیل عظیم جمعیت به منابع طبیعی زمینه مشکلات زیست‌محیطی فراوانی را همراه خود آورده است. بر اساس تحقیقات دانشمندان ۹۹ درصد از کل گونه‌هایی که تاکنون از بدو خلقت روی کره زمین زیسته‌اند، امروزه منقرض شده است (Bensen, 2003: 161). مشکلات فراروی محیط زیست یکی از بحران‌های جدی در ایران است. خشک شدن تالاب‌ها، تخریب جنگل‌ها، رتبه اول جهان در فرسایش خاک با سالانه دو میلیارد فرسایش و اختصاص دادن ۷/۷ درصد از فرسایش خاک جهان به خود که چهار برابر میزان فرسایش در جهان است، بحران کم آبی، خشکسالی‌های متعدد و تحمیل هزینه آن بر دولت و نظام اقتصادی، بحران آلودگی هوای شهرهای بزرگ و پی‌آمدهای اجتماعی و اقتصادی آن، بحران از میان رفتن گونه‌های گیاهی و جانوری و تهدید ذخیره ژنتیک کشور و ورود سالانه ۱۲۲ هزار و ۳۵۰ تن آلودگی نفتی به دریای خزر و تهدید حیات این اکوسیستم و بحرانی شدن وضعیت ماهیان خاویار دریای خزر، که روی هم تنها جزئی از مصائب محیط‌زیستی این سرزمین است، جایی برای تردید در بحرانی خواندن وضعیت زیست‌محیطی کشور باقی نمی‌گذارد (Fazeli, 2012). نورآبادمسنی با توجه به آب و هوای خاص خود از مراکز تفرجگاهی طبیعی فراوانی برخوردار است. در سال‌های اخیر بیشتر این مراکز رو به تخریب و زوال گذاشته‌اند. خیلی از جنگل‌های اطراف شهر یا توسط مردم بریده شده‌اند و یا در حوادث طبیعی از بین رفته‌اند. در دهه‌های گذشته، شهر نورآباد هم از باغات وسیع برخوردار بود و هم محیط طبیعی اطراف شهر نورآباد و روستاهای پیرامونی آن جزو مناطق بکر به شمار می‌رفتند.

گونه‌های متنوع زیستی جانوری و گیاهی در این منطقه وجود داشتند ولی اکنون افزایش جمعیت و گسترش جمعیت

عوامل متفاوت و بعضی مواقع متعارضی، رفتارها و تصمیم‌های روزانه ما را در برخورد با مسائل محیط‌زیست شکل می‌دهند. به موازات تحولات ناشی از صنعتی‌شدن و نوسازی در کشورهای مختلف جهان، شرایط زیست‌محیطی نیز دستخوش دگرگونی‌هایی شده‌اند و این دگرگونی‌ها بیشتر تخریب محیط‌زیست و حتی انقراض برخی گونه‌های زیستی، گیاهی و جانوری، را در پی داشته است. این دگرگونی‌ها در دهه‌های اخیر به عنوان دغدغه کارشناسان اجتماعی و زیست‌محیطی و در سالیان کنونی به عنوان دغدغه عمومی جلوه نموده است به گونه‌ای که امروزه بسیاری از تشکل‌های مردم‌نهاد در راستای جلوگیری از تخریب‌های زیست‌محیطی و با هدف حفظ محیط‌زیست به فعالیت می‌پردازند. برجسته شدن مسئله محیط‌زیست باعث جهت‌دهی بسیاری از محققان و مراکز علمی و دانشگاهی به این حوزه شده است. در طول چند دهه گذشته بیشتر جامعه‌شناسان و روان‌شناسان، به بررسی ریشه‌های مستقیم و غیر مستقیم کنش زیست‌محیطی پرداخته‌اند. از جمله مهم‌ترین مطالعاتی که در زمینه محیط‌زیست در ابعاد مختلف انجام شده است، می‌توان به این موارد اشاره نمود: مطالعات پیرامون پارادایم‌های بوم‌شناختی (Barove, 1982)؛ مطالعات در مورد به‌کارگیری نظریه رفتار برنامه‌ریزی شده در محیط زیست (Gioner, 1981)؛ (Barove, 1982; Cheung & Wong, 1999)؛ توجه به جنبش‌ها و فعالان زیست‌محیطی (Buttel, 2001)؛ آموزش زیست‌محیطی (Storch, 1991; Vinsent, 1991)؛ (Dickenz, 1992; Von Weizaecker et. Al., 1997; Towin, 2001; Cail & Alyut, 2003; Hidarnia, Honigan, 2003)؛ شرایط سنی و ملاحظات زیست‌محیطی (Weast, 2006)؛ رفتار زیست‌محیطی (Weizaecker & Haus, 1991)؛ توسعه زیست‌محیطی (Lee, 1995)؛ رفتار زیست‌محیطی (Mosinder, 1998)؛ دانش زیست‌محیطی و رفتار زیست‌محیطی (Milver, 1986; Murfei, 1994; Martel, 2002) و آگاهی بوم‌شناختی (Moomsen, 1995). در همه این مطالعات بارویکردی نوین به محیط‌زیست پرداخته شده و بر نقش آگاهی و نگرش زیست‌محیطی بر رفتارهای زیست‌محیطی تأکید شده است. در میانه سده بیستم، پی‌آمدهای نگران‌کننده

خود در نابسامانی‌های محیطی نیز تأثیرگذار بوده‌اند (Riahi et al., 2004).

شاهنوشی و عبداللهی در پژوهشی فرهنگ زیست‌محیطی را با سه شاخص آگاهی زیست‌محیطی، نگرش زیست‌محیطی و رفتار زیست‌محیطی در شهر اصفهان بررسی کرده‌اند. بر اساس نتایج این پژوهش سن، سطح تحصیلات، نوع تحصیلات، محل تولد، پایگاه اقتصادی - اجتماعی و دانش زیست‌محیطی با فرهنگ زیست‌محیطی ارتباط معنی‌داری دارند (Shahnoushi and Abdollahi, 2007). نتایج پژوهش نواح و فروتن‌کیا در شهر اندیمشک نشان داد که بین متغیرهای گرایش به محیط‌زیست، هنجارهای ذهنی، قصد انجام رفتار، باورهای رفتاری و باورهای هنجاری با رفتار محیط‌زیستی رابطه معنادار وجود دارد (Novah and Foroutankia, 2011). نتایج پژوهش مختاری ملک‌آبادی و همکاران نشانگر آن است که رفتار زیست‌محیطی شهروندان اصفهانی نسبت به دهه قبل رفتارهایی مسئولانه‌تر شده است. ارتباط افراد با طبیعت مهم‌ترین عامل پیش‌بینی‌کننده رفتار زیست‌محیطی از بین دیگر عوامل مورد بررسی است. افراد مسن و زنان رفتارهایی مانند تفکیک زباله و استفاده از حمل و نقل دوستدار محیط‌زیست را بیشتر از مردان انجام می‌دهند. موقعیت اجتماعی / اقتصادی پیش‌بینی‌کننده استفاده افراد از حمل و نقل دوستدار محیط‌زیست و خرید زیست‌محیطی است که البته رابطه اول منفی است. بدین گونه که افراد با موقعیت اجتماعی / اقتصادی بالاتر کمتر از حمل و نقل دوستدار محیط‌زیست استفاده می‌کنند. زنان از حمل و نقل دوستدار محیط‌زیست بیشتر استفاده می‌کنند و در زمینه تفکیک زباله از مبداء نیز رفتار مطلوب‌تری دارند (Mokhtari Malekabadi et al., 2014).

فرهمنده و همکاران در پژوهشی در شهر یزد نشان دادند که بین متغیرهای سن، آگاهی زیست‌محیطی، فردگرایی، رضایت از زندگی و رفتارهای زیست‌محیطی رابطه معناداری وجود دارد. همچنین بین زنان و مردان در رفتارهای زیست‌محیطی تفاوت معناداری وجود دارد. نتایج تحلیل رگرسیونی نشان داد که با توجه به ضریب تعیین تعدیل شده کلی، متغیرهای باقی‌مانده در معادله رگرسیون با هم‌دیگر ۲۸ درصد از واریانس متغیر وابسته را تعیین می‌کنند (Farahmand et al., 2014). نتایج پژوهش فیروزجائیان و غلامرضازاده درباره گردشگران داخلی وارد شده به مازندران نشان داد که رفتار زباله‌پراکنی گردشگران با عادت، گمنامی، فقدان امکانات، محیط کثیف، عدم آگاهی،

شهرنشین، از یک سو، و دستکاری انسان‌ها در محیط زیست از سویی دیگر، ضمن از بین بردن باغات، منابع طبیعی و زیست‌محیطی را نیز در معرض تخریب و نابودی قرار داده است. جمعیت شهر نورآباد در بازه زمانی چهل ساله حدود سه برابر شده است (Iran Statistical Center, 2011). برخی از گونه‌های جانوری نایاب و یا کمیاب شده‌اند و گونه‌های گیاهی نیز به دلیل دستکاری انسان به شدت آسیب دیده‌اند. چشمه‌سارها و رودخانه‌ها، در کنار خشکسالی‌های سالیان اخیر، از گزند آلودگی‌هایی که در پرتو رفتارهای انسانی ایجاد شده‌اند، در امان نمانده‌اند. ادامه چنین وضعیتی، می‌تواند پیامدهای ناگوار زیستی برای انسان و گونه‌های گیاهی و جانوری منطقه در بر داشته باشد. نقش مردم در حفظ محیط‌زیست منطقه از اهمیت کلیدی برخوردار است، با این وجود هیچ پژوهشی پیرامون وضعیت رفتار زیست‌محیطی مردم شهر نورآباد ممسنی انجام نشده است تا سیمای رفتاری شهروندان را در این زمینه نشان دهد. بر این اساس، این پژوهش به بررسی رابطه بین پایگاه اقتصادی - اجتماعی و احساس مسئولیت اجتماعی با رفتار محیط‌زیستی در بین ساکنان شهر نورآباد ممسنی پرداخته است. سؤال اصلی تحقیق این است که چه ارتباطی بین برخی متغیرهای میزان احساس مسئولیت اجتماعی، پایگاه اقتصادی - اجتماعی و نگرش به محیط‌زیست، از یک سو، و رفتار زیست‌محیطی شهروندان، از سوی دیگر، وجود دارد؟ اهمیت محیط‌زیست چه در ابعاد منطقه‌ای و ملی و چه در بعد بین‌المللی، توجه علمی به عوامل مختلف به‌ویژه نقش عوامل انسانی در تخریب یا حفظ محیط زیست را ضروری ساخته است. در رابطه با موضوعات جامعه‌شناسی زیست‌محیطی تاکنون در گروه‌های جامعه‌شناسی ایران تحقیقی تجربی صورت نگرفته است. اکثر پیشینه‌های به‌کار رفته در این تحقیق توسط محققان غیر جامعه‌شناس انجام شده‌اند و این محققان به ندرت از متغیرهای جامعه‌شناسی استفاده کرده‌اند. برخی از پژوهش‌های صورت گرفته در ذیل آورده شده است. ریاحی و همکاران در تحقیقی دریافتند که در کنار آلودگی‌های صنعتی، برخی عوامل فرهنگی و اجتماعی هم بر آلودگی شهر اراک تأثیر گذار است. در این پژوهش، مهم‌ترین عامل مؤثر بر آلودگی شهر اراک، مهاجرت بی‌رویه قلمداد شده که منجر به کاهش فضای سبز و افزایش حجم آلودگی‌ها شده است. مهاجران بدون لحاظ نمودن حفظ محیط زیست در زندگی

بیشتر تحقیقات انجام شده در زمینه فرهنگ محیط‌زیستی توسط محققان گروه محیط‌زیست و کشاورزی انجام شده و کمتر با رویکردی جامعه‌شناختی به مسئله پرداخته‌اند. در این راستا، این پژوهش موضوع را از منظر جامعه‌شناختی مورد توجه قرار داده است. نظریه‌های چارچوبی در این پژوهش شامل نظریات وبر، بورديو و محیط‌گرایانه هستند. مجموع این نظریه‌ها بر نقش محیط اجتماعی و حوزه تعاملی و شناختی موجود در آن در رفتار افراد تأکید دارند. این دیدگاه‌ها را می‌توان در حوزه کنش متقابل و جامعه‌محوری دانست که زمینه‌های تعاملی و اجتماعی کنشگران اجتماعی را مورد توجه قرار می‌دهند. از دیدگاه وبر، مفهوم اخلاق، در معنای جامع کلمه، جایگاه اول را در اعمال و رفتار انسان دارد. آن‌چه در دیدگاه او برای کنش‌های انسانی اهمیت دارد، جهت‌یابی‌های هنجاری هستند که شیوه زندگی شخصی را ساماندهی می‌کنند. وبر به دین به عنوان بعد محوری فرهنگ اشاره می‌کند و بر محتوای ذهنی نظام‌های تجربه ایمان و اعتقاد تأکید دارد. او معتقد است با آغاز مدرنیته، جهان به سمت تهی‌شدن از معنا پیش می‌رود و در عصر بوروکراسی به جای نوعی تعالی، توجه اصلی بشر بر کارایی و عقلانیت است. با این تفاسیر، زندگی مقصد و معنی خود را گم کرده و انسان‌ها در دامی افتاده‌اند که او آن را قفس آهنین بوروکراسی پوچ و عقلانیت بی‌معنا نامیده است. وبر با تأکید بر اهمیت محوری و تقریباً همه‌جانبه باورهای دینی در زندگی بشر، فضایی برای استقلال فرهنگ ایجاد می‌کند (Salehi Amiri, 2007).

وبر در سنخ‌بندی خود از انواع کنش، کنش عقلانی معطوف به هدف را به‌عنوان نمونه برجسته از کنش‌های دوره مدرنیته می‌داند (Coser, 1989).

در دیدگاه بورديو، هر طبقه اجتماعی بر اساس ترکیبی از سه نوع سرمایه اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی تعریف می‌شود. اعضای هر طبقه در هر میدان جایگاهی مخصوص به خود دارند که بر اساس ترکیب انواع سرمایه تعیین شده است. وی طبقه را همچنین بر مبنای رابطه‌اش با جایگاه‌ها و عادات مشترک که در فضای مصرف فعلیت یافته‌اند، تعریف می‌کند. مصرف‌کردن وجهی از منازعه بر سر کسب سرمایه است و در شکل‌دادن به طبقه نقش دارد. همچنین بنا به تعریف بورديو، ذائقه عبارت

ضعف کنترل هنجاری و بی‌مسئولیتی فرد رابطه مستقیم و معناداری دارد. سپس نتایج مدل آزمون نظری تحقیق بر اساس مدل‌سازی معادله ساختاری نشان داد که شرایط محیطی تسهیل‌کننده و شرایط هنجاری تسهیل‌کننده به‌طور مستقیم و غیرمستقیم بر رفتار زباله‌پراکنی گردشگران تأثیر دارد. عوامل ذکر شده در مجموع توانستند ۳۵٪ درصد از تغییرات متغیر وابسته (رفتار زباله‌پراکنی) را مورد تبیین قرار دهند (Firoozjaiyan and Gholamrezazadeh, 2015).

یافته‌های پژوهش احمدیان و حقیقتیان (۱۳۹۵) نشان داد که میانگین رفتارهای زیست‌محیطی شهروندان کرمانشاه متوسط رو به بالا (۳/۱) است و بین متغیرهای ارزش، باور و آگاهی‌های زیست‌محیطی با رفتار زیست‌محیطی رابطه معناداری وجود دارد در حالی که متغیر تحصیلات با آن رابطه نداشت. همچنین رفتارهای زیست‌محیطی برحسب جنسیت، تأهل و گروه‌های سنی متفاوت است. قرب اغلو^۱ و اکویت^۲ در تحقیقی در ترکیه نشان دادند که سطح آموزش و دانش بیشترین تأثیر را بر رفتارهای محیط‌زیستی دارد که این مسئله در تقابل با نتایج هینز بود زیرا در مطالعه هینز دانش رتبه پنجم را برای تأثیر بر رفتارهای مثبت محیطی داشت و تعهد شفاهی بیشترین تأثیر را بر رفتارهای مثبت محیطی داشت (Cited in Habibi and Ebrahim Pour, 2015). نتایج تحقیق ابولای و همکاران در مورد کشورهای در حال توسعه و توسعه یافته نشان می‌دهد که یک منحنی زیست‌محیطی کوزنتس برای بیشتر آلوده‌کننده‌ها تحت شرایطی وجود دارد. هیچ‌یک از فرضیه‌های مربوط به ارتباط بین تجارت و تخریب محیط‌زیست به‌طور کامل تأیید نشد (Abdulai and Ramcke, 2013). آکسن و کورانی در مطالعه خود نشان دادند که نفوذ اجتماعی از طریق لایه‌های مختلف اجتماعی می‌تواند بر رفتارهای زیست‌محیطی افراد اثر بگذارد. به‌عنوان نمونه، آگاهی تحت تأثیر گسترش اطلاعات کارکردی ارتقاء می‌یابد و مصرف‌کنندگان با افزایش آگاهی خود، به ارزیابی فناوری و منافع آن می‌پردازند. با این آگاهی، نگرش‌ها و رفتار افراد در محیط‌زیست و نسبت به محیط‌زیست شکل می‌گیرد (Aksen and Kurani, 2014).

1. Ghozoub oghlou.
2. Acoit.

برای حصول پاره‌ای از نتایج و دوری از برخی دیگر، دست به انتخاب منطقی می‌زنند (Mohseni, 2000: 25). این نظریه توسط نظریه‌پردازان دیگری همچون مدل رفتار زیست‌محیطی مورد استفاده قرار گرفته است. هانگرفورد و ولک مدل رفتار محیط‌زیستی مسئولانه^۶ خود را ارائه کرده بر اساس تئوری رفتار طراحی شده فیشباین و آیزن شکل گرفته بود، طراحی نمودند. آنها یک فراتحلیل از ۱۲۸ مطالعه تحقیقی بر روی رفتارهای محیط‌گرایانه انجام دادند و متغیرهایی را در ارتباط با رفتارهای مسئولانه محیط‌گرایانه کشف کردند. این متغیرها عبارتند از:

- دانش مسائل: افراد می‌باید با مشکلات زیست‌محیطی و علت‌های آنها آشنا شوند.

- دانش استراتژی‌های کنش^۷: افراد می‌باید بدانند چگونه می‌تواند اثرشان را بر مشکلات محیط‌زیستی کمتر کند.

- منبع کنترل: تشخیص یک فرد از اینکه آیا او توانایی تغییر رفتار را دارد یا نه. افراد با یک خودکنترلی درونی قوی معتقدند که با کنش‌های خود می‌توانند به انجام تغییراتی دست زنند. اما افراد با کنترل بیرونی احساس می‌کنند که کنش‌شان ناچیز است و احساس می‌کنند که ایجاد تغییر تنها از طریق افراد قوی‌تر صورت می‌گیرد.

نگرش‌ها: افراد با نگرش‌های محیط‌گرایانه قوی‌تر، بیشتر علاقه‌مند به رفتارهای محیط‌گرایانه هستند.

- التزام زبانی^۸: تمایل ارتباطی برای انجام کنش، نشان از تمایل شخص برای ترغیب رفتارهای محیط‌زیستی دارد.

- احساس تعهد فردی: افرادی که احساس تعهد فردی قوی‌تری دارند، جهت انجام رفتارهای مسئولانه محیط‌زیستی علاقه بیشتری از خود نشان می‌دهند (Hungerford and Volk, 1990). فرضیه احساس مسئولیت اجتماعی و رفتار زیست-محیطی از مدل رفتار زیست‌محیطی مسئولانه اقتباس شده است. در مجموع، نظریه‌های معرفی شده در این نوشتار، به جایگاه معنا و نگرش در نوع کنش و رفتار انسانی تأکید دارند. ویر انسان را موجودی معناساز می‌داند که برای رفتارها و کنش‌های خود معنا و تفسیر مبتنی بر نظام‌های ارزشی و هنجاری جامعه دارد. از سوی دیگر، به باور ویر در دوران جدید کنش عقلانی معطوف به هدف بیش از دیگر کنش‌ها در جامعه مدرن

است از ظرفیت (توانایی) آنکه گروهی از اشیاء یا اعمال را به صورت مادی و نمادین و به معنای مجموعه‌ای از ترجیحات متمایزکننده به‌کار گرفت و یکی از کارکردهایش این است که به افراد ادراکی از جایگاه‌شان در نظام اجتماعی می‌دهد. ذائقه‌هایی را که ترجیح‌های همسانی دارند به هم نزدیک می‌سازد و از دیگرانی که ذائقه‌های متفاوت دارند، جدا می‌سازد که در این فرایند آدم‌ها خودشان را طبقه‌بندی می‌کنند. (Sharehpour, 2004).

بنا بر اعتقاد بورديو افراد به توجه به سرمایه‌های گونانی که کسب می‌کنند در طبقات متفاوتی قرار می‌گیرند. قرار گرفتن در این طبقات افراد را در زمینه‌های متفاوتی از کنش درگیر می‌کند. طبقات گوناگون در برخورد مسائل گوناگون واکنش‌های متفاوتی از خود نشان می‌دهند. با توجه به این بخش از دیدگاه بورديو در مورد طبقات مختلف و ذائقه‌های رفتاری و مصرفی آنها، فرضیه پیرامون رابطه بین پایگاه اقتصادی و اجتماعی و رفتار زیست-محیطی از دیدگاه یاد شده اقتباس شده است. با بهره‌گیری از دیدگاه وبر و تأکید وی بر معانی نهفته در پشت کنش‌های اجتماعی انسان‌ها، می‌توان چنین فرضیه‌ای را مطرح نمود که رفتار زیست‌محیطی با نوع نگرش نسبت به محیط زیست رابطه معناداری دارد.

فرضیه نگرش محیط‌زیستی و رفتار محیط‌زیستی علاوه بر دیدگاه وبر، از مدل رفتار محیط‌گرایانه نیز، اقتباس گردید. این مدل به صورت خطی است. بدین صورت که دانش زیست-محیطی^۱، منجر به پیدایش نگرشی زیست‌محیطی^۲ می‌شود. به طوری که فرد با آگاهی زیست‌محیطی^۳ و توجهات محیط‌زیستی^۴ بیشتر، در نهایت رفتاری معطوف به محیط‌زیست انجام می‌دهد. فرض این مدل بر این است که افراد آموزش‌دیده درباره مسائل محیط‌زیستی ممکن است به صورت داوطلبانه رفتارهای محیط‌گرایانه انجام دهند. یکی از دیدگاه‌های مرتبط با نگرش و رفتار، دیدگاه فیشباین و آیزن^۵ است. فیشباین و آیزن نتیجه یکی از مطالعات خود را در قالب نظریه «عمل بخردانه» ارائه کرده‌اند. اصطلاح عمل بخردانه به این معنی است که اکثر رفتارها به این دلیل انجام می‌شود که مردم به نتایج اعمال خود فکر می‌کنند و

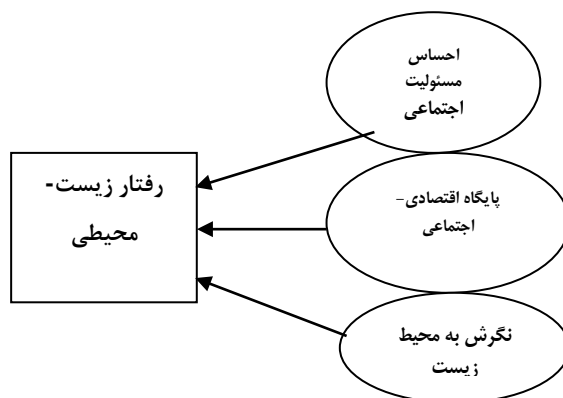
6. Responsible environmental behavior
 7. Knowledge of action strategies
 8. Verbal commitment

1. Environmental knowledge
 2. Environmental attitudes
 3. Environmental awareness
 4. Environmental concern
 5. Ajzen, & Fishbein.

میرفردی، بررسی رابطه پایگاه اقتصادی-اجتماعی و احساس مسئولیت اجتماعی...

برای سنجش نگرش به محیط زیست و از پرسشنامه نواح و فروتن کیا (Novah and Foroutankia, 2011) برای سنجش رفتار زیست محیطی استفاده شد. اعتبار پرسشنامه به شیوه اعتبار صوری ارزیابی گردید و برای ارزیابی پایائی نیز از ضریب همبستگی درونی (آلفای کرونباخ) استفاده شد. جامعه آماری در این تحقیق، کلیه افراد ۱۵ سال و بالاتر شهر نورآباد ممسنی می باشد. براساس آخرین سرشماری عمومی نفوس و مسکن در سال ۱۳۹۰، جمعیت کل افراد بالای ۱۵ سال شهر نورآباد ممسنی ۵۵،۷۳۶ نفر بوده است.

وجود دارد. بر اساس دیدگاه مدل رفتار زیست محیطی مسئولانه، نگرش انسان ها آنها را به سمت گونه خاصی از رفتار سوق می دهد. دیدگاه بوردیو، نیز به گونه ای نقش زمینه اجتماعی زندگی افراد و همچنین سرمایه اجتماعی و جایگاه طبقاتی انسان ها را در نوع رفتار و ذائقه رفتاری نشان می دهد. مجموعه این دیدگاه ها می توانند در قالب رویکرد کنش متقابل و همچنین رویکرد تعاملی موجود در نظریه بوردیو دسته بندی شوند و برای تحلیل رفتارهای زیست محیطی به کار گرفته شوند. در تحقیق حاضر، از روش پیمایشی استفاده شد که رایج ترین تکنیک در این روش استفاده از پرسش نامه خوداظهاری است. برای گردآوری داده ها به شکل ترکیبی از پرسشنامه محقق ساخته و پرسشنامه صالحی عمران و آقامحمدی (Salehi Omran and Aghamohamadi, 2008)

شکل شماره ۱. مدل تحلیلی تحقیق

توتستان، جابه، جهاد عشایر و اسکان عشایر از بین محلات شهر به شکل تصادفی انتخاب گردید و حجم نمونه از بین آنها به تناسب جمعیت شان انتخاب گردید. توتستان ۷۵ نفر، جابه ۹۰ نفر، جهاد عشایر ۱۰۵ نفر و اسکان عشایر ۱۳۰ نفر از حجم نمونه را به خود اختصاص دادند.

براساس جدول لین (Lin, 1976)، حجم نمونه محاسبه شد. جدول لین، حجم نمونه را با توجه به شاخص هایی چون حجم جامعه آماری، میزان همگنی جمعیت، سطح معنی داری و میزان خطای معنی داری محاسبه می نماید. در این پژوهش برای جمعیت مورد نظر در شهر نورآباد، و میزان همگنی ۵۰-۵۰ و خطای آماری ۵ درصد تعداد ۳۸۱ نفر به عنوان حجم نمونه تعیین شد و برای افزایش اعتبار تحقیق حجم نمونه به ۴۰۰ نفر افزایش داده شد. از شیوه نمونه گیری تصادفی از نوع طبقه ای چندمرحله ای استفاده گردید. محلات

جدول ۱. اطلاعات آماری نمونه‌گیری در محله‌های مورد مطالعه

محلتهای انتخابی	حجم نمونه	محلتهای کل	سهم از کل انتخابی (درصد)	تعداد جمعیت ۱۵ سال به بالا (نفر)
توتستان	۷۵		۲۰	۵۰۰۰
جابه	۹۰		۲۱	۵۲۵۰
جهادعشایر	۱۰۵		۲۷	۶۵۰۰
اسکان عشایر	۱۳۰		۳۲	۸۰۰۰
کل	۴۰۰		۱۰۰	۲۴۷۵۰

تعریف مفهومی و عملیاتی متغیرهای تحقیق

پایگاه اقتصادی-اجتماعی:

جایگاه فرد در سلسله مراتب اجتماعی-اقتصادی جامعه است که در اثر برخورداری از سرمایه‌های اجتماعی و اقتصادی فرد شکل می‌گیرد (Biro, 1991).

برای سنجش این متغیر، جمعاً از ۴ سؤال استفاده شده است. شاخص‌های مربوط به این متغیر شامل: سطح تحصیلات، نوع شغل، میزان درآمد و نوع مسکن می‌باشد. با توجه به ناهمگن بودن این متغیرها، برای تجمیع آنها در فرایند کدگذاری مجدد، ابتدا هریک از متغیرها به سه دسته پایین، متوسط و بالا دسته‌بندی گردیدند و سپس متغیرهای دسته‌بندی شده با هم تجمیع و نمره متغیر پایگاه اقتصادی-اجتماعی به دست آمد. نوع مسکن، برحسب دو شاخص مبلغ اجاره (برای اجاره‌نشینان) و بهای مسکن (مالکان) به سه دسته با بهای پایین، متوسط و بالا دسته‌بندی شده و با دیگر شاخص‌های پایگاه اقتصادی-اجتماعی تجمیع شده است.

احساس مسئولیت اجتماعی: مسئولیت اجتماعی به رفتارها و تصمیمات مبتنی بر ارزش‌های پذیرفته شده اجتماعی مربوط می‌شوند و در واقع تعهد تصمیم‌گیران برای اقداماتی است که به‌طور کلی علاوه بر تأمین منافع خود، موجبات بهبود رفاه جامعه را نیز فراهم می‌کند (Razavi, 2010 Cited in). این مقیاس برگرفته از کار حقیقتیان و امید (Haghighatian and

(Omidi, 2008) می‌باشد. پس از ارائه هریک از سؤالات مربوط به متغیر احساس مسئولیت اجتماعی، گزینه‌های جواب در یک طیف پنج‌قسمتی شامل موارد «کاملاً موافق»، «موافق»، «بی نظر»، «مخالف» و «کاملاً مخالف»، در اختیار پاسخگو قرار می‌گیرد که به ترتیب ۵، ۴، ۳، ۲، و ۱ نمره کسب خواهند کرد. گویه‌های این مقیاس عبارتند از:

- هر حادثه‌ای در هر گوشه‌ای از ایران اتفاق افتد از آن ماست و نه فقط اهالی همان‌جا.
- این روزها انسان باید فقط به منابع شخصی خود فکر کند و کلاه خودش را بپسپد.
- جامعه از آن ماست و ما نسبت به آن مدیونیم. به جامعه خود علاقه‌مندم.

نگرش به محیط‌زیست: مجموعه نسبتاً پایداری از احساسات، باورها و آمادگی‌های رفتاری اشخاص، اندیشه‌ها و گروه‌ها نسبت به محیط‌زیست است (Sayf, 2001). این مقیاس برگرفته از کار صالحی عمران و آقامحمدی است. پس از ارائه هر یک از سؤالات مربوط به متغیر نگرش به محیط‌زیست، گزینه‌های جواب در یک طیف پنج‌قسمتی شامل موارد «کاملاً موافق»، «موافق»، «بی نظر»، «مخالف» و «کاملاً مخالف»، در اختیار پاسخگو قرار می‌گیرد که به ترتیب ۵، ۴، ۳، ۲، و ۱ نمره کسب خواهند کرد. گویه‌های این مقیاس عبارتند از:

- به نظر من سلامت زندگی به سلامت محیط زیست ارتباط دارد.

میرفردی، بررسی رابطه پایگاه اقتصادی-اجتماعی و احساس مسئولیت اجتماعی...

- معمولاً با اتومبیل در شهر رانندگی نمی‌کنم. در سفر به مناطق نزدیک از حمل و نقل عمومی و یا از دوچرخه استفاده می‌کنم.
 - در هنگام تفریح در طبیعت پرنده شکار می‌کنم.
 - من بطری‌های خالی را در یک سطل آشغال جدا می‌گذارم.
 - از اسلحه شکاری برای شکار حیوانات استفاده می‌کنم.
 برای ارزیابی روایی ابزار تحقیق از روایی صوری و برای ارزیابی پایایی تحقیق از ضریب آلفای کرونباخ^۱ استفاده شده است. ضرایب آلفای کرونباخ نشان می‌دهد ابزار سنجش از پایایی لازم برخوردار بوده است.

جدول ۲. مقادیر آلفای کرونباخ برای متغیرهای تحقیق

متغیر	مقدار آلفای کرونباخ
احساس مسئولیت اجتماعی	۰/۸۲
نگرش به محیط زیست	۰/۷۹
رفتار محیط‌زیستی	۰/۸۶

اطلاعات و داده‌ها

الف- یافته‌های توصیفی

بیشتر حجم نمونه را افراد جوان تشکیل داده‌اند و ۱۱/۳ درصد نیز در رده سالخورده قرار داشتند.

جدول ۳. توصیفی مربوط به سن پاسخگویان

رده سنی	درصد معتبر
جوان (۱۵-۳۰ سال)	۴۵/۷
میانسال (۳۱-۶۵ سال)	۴۳
سالخورده (۶۶ سال و بالاتر)	۱۱/۳
جمع	۱۰۰

- به نظر من مسئولان باید مسائل محیط‌زیستی را در اولویت کاری خود قرار دهند.
 - سلامت محیط زیست قسمت مهمی از زندگی نسل آینده را تحت تأثیر قرار می‌دهد.
 - بحران‌های محیط‌زیستی ارزش توجه کردن بیشتری را دارند.
رفتار محیط‌زیستی: رفتاری است که فرد در برخورد با محیط‌زیست از خود بروز می‌دهد. افراد هر جامعه بر حسب شرایط و مقتضیات خاص اجتماعی، فرهنگی و شخصیتی خود برخورد متفاوتی نسبت به محیط زیست دارند (Kollmuss and agyeman, 2002). این مقیاس برگرفته از کار نواح و فروتن کیا (Novah and Foroutankia, 2011) می‌باشد.
 پس از ارائه هریک از سؤالات مربوط به متغیر رفتار زیست-محیطی، گزینه‌های جواب در یک طیف پنج‌قسمتی شامل موارد «کاملاً موافق»، «موافق»، «بی‌نظر»، «مخالف» و «کاملاً مخالف»، در اختیار پاسخگو قرار می‌گیرد که به ترتیب نمرات ۵، ۴، ۳، ۲، و ۱ را به خود اختصاص داده‌اند. گویه‌های این مقیاس عبارتند از:

- وقتی هوا در خانه سرد است من یک لباس اضافه می‌پوشم.
 - در زمستان دمای بخاری را به قدری زیاد می‌کنم که نیاز نباشد لباس گرم بپوشم.
 - من در زمستان پنجره را مدت زیادی باز می‌گذارم تا هوای اتاق عوض شود.
 - اگر در اتاقم حشره وجود داشته باشد با حشره‌کش آنها را می‌کشم.
 - من از یک خوشبو کننده شیمیایی در حمام استفاده می‌کنم.
 - من از پاک کننده‌های شیمیایی در توالت استفاده می‌کنم.
 - من از پودرهای غیر فسفاتی برای شستشو استفاده می‌کنم.
 - وقتی پسمانده شیمیایی مثل روغن سوخته دارم، آن را در دستشویی یا توالت می‌ریزم.
 - در موقع خرید، پاکت کاغذی را به پلاستیکی ترجیح می‌دهم.
 - معمولاً شیرهایی خرید می‌کنم که بطری‌های آن قابل بازیافت باشد.
 - بعضی وقت‌ها به سازمان‌های زیست‌محیطی کمک می‌کنم.

1. Cronbach Alpha

جدول ۴. آماره‌های توصیفی متغیرهای مورد بررسی

سطح	پایگاه اقتصادی- اجتماعی	احساس مسئولیت اجتماعی	رفتار زیست‌محیطی	نگرش به محیط زیست
پایین	۱۷/۹	۱۷/۳	۲۳	۱۶/۸۰
متوسط	۴۷/۲	۴۶/۳	۵۰/۵	۶۵
بالا	۳۴/۸	۳۶/۴	۲۶/۵	۱۸/۲
جمع	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰
میانگین	۱۴/۴۰	۱۲/۳	۴۱/۱۸	۱۳/۸۲
انحراف معیار	۳/۵۲	۳/۶۲	۹/۶۸	۳/۰۲

ب- یافته‌های استنباطی

یافته‌های تحقیق نشان داد که با توجه به مقدار ضریب همبستگی $0/261^{**}$ و سطح معنی‌داری $0/000$ بین میزان احساس مسئولیت اجتماعی و رفتار محیط‌زیستی فرد رابطه معنی‌داری وجود دارد. نتایج این آزمون، نشان‌دهنده وجود رابطه مثبت و معنی‌دار در سطح ۹۹ درصد، بین دو متغیر احساس مسئولیت اجتماعی و رفتار محیط‌زیستی می‌باشد. با توجه به مقدار ضریب همبستگی $0/212^{**}$ و سطح معنی‌داری $0/000$ بین نگرش به محیط‌زیست و رفتار زیست‌محیطی فرد رابطه معنی‌داری وجود دارد. نتایج این آزمون، نشان‌دهنده وجود رابطه مثبت و معنی‌دار در سطح ۹۹ درصد، بین دو متغیر نگرش به

محیط‌زیست و رفتار محیط‌زیستی می‌باشد. با توجه به مقدار ضریب همبستگی $0/106^*$ و سطح معنی‌داری $0/035$ ، بین پایگاه اجتماعی اقتصادی و رفتار محیط‌زیستی فرد رابطه معنی‌داری وجود دارد. فرضیه تحقیق، مبنی بر وجود رابطه معنی‌دار بین متغیر پایگاه اجتماعی - اقتصادی با متغیر رفتار محیط‌زیستی در سطح ۹۵ درصد، مورد تأیید قرار می‌گیرد. به عبارت دیگر، طبقات اجتماعی بالاتر، رفتار محیط‌زیستی مناسب‌تری از خود بروز می‌دهند. پیش فرض نظری این است که طبقات بالاتر از رفتار زیست‌محیطی بهتری برخوردارند، که نتایج این آزمون این مطلب را تأیید کرده است.

جدول ۵. نتایج آزمون ضریب همبستگی پیرسون بین متغیرهای مستقل و رفتار محیط‌زیستی

نام متغیر	سطح معنی‌داری	ضریب همبستگی پیرسون
احساس مسئولیت اجتماعی	$0/000$	$0/261^{**}$
نگرش به محیط زیست	$0/000$	$0/212^{**}$
پایگاه اقتصادی- اجتماعی	$0/035$	$0/106^*$

$1 \text{ sig} < /..^{**}$; $5 \text{ sig} < /..^*$

مرحله، ۳ متغیر (میزان احساس مسئولیت اجتماعی، نگرش به محیط‌زیست، پایگاه اقتصادی - اجتماعی) وارد معادله رگرسیونی شدند که از بین آنها هر سه متغیر در معادله

برای بررسی و شناخت مهم‌ترین متغیرهای تأثیرگذار در رفتار زیست‌محیطی شهروندان نورآباد ممسنی، از رگرسیون چندمتغیره به روش گام به گام استفاده شده است. در این

است. با وارد شدن این متغیر در معادله رگرسیونی، مقدار R2 به ۰/۰۹۲ رسیده است که بر این اساس مقدار ۰/۰۲۳ به مقدار R2 افزوده است. مقدار بتا بیانگر آن است که با افزایش یک واحد به نگرش به محیط زیست، ۰/۱۵۸ به رفتار زیست محیطی افراد افزوده می شود. در مرحله سوم متغیر پایگاه اقتصادی - اجتماعی وارد معادله رگرسیونی شد. با وارد شدن این متغیر در معادله رگرسیونی مقدار R2 به ۰/۱۱۰ رسیده است که بر این اساس، این متغیر ۰/۰۱۸ به ضریب تعیین مدل رگرسیونی حاضر افزوده است. با توجه به مقدار بتا با افزایش یک واحد پایگاه اقتصادی - اجتماعی، ۰/۱۳۳ به رفتار زیست محیطی آنان افزوده می شود.

رگرسیونی به عنوان مهم ترین متغیرها باقی ماندند. نتایج نشان می دهد که در نخستین مرحله، متغیری که بیشترین همبستگی تفکیکی را با رفتار زیست محیطی از خود نشان می دهد، متغیر احساس مسئولیت اجتماعی است. در واقع این متغیر به تنهایی قادر به توضیح ۰/۰۶۹ درصد از علت رفتار زیست محیطی افراد مورد مطالعه است. پس این متغیر مهم ترین متغیر اثرگذار در رفتار زیست محیطی به شمار می آید. مقدار بتا در این رابطه برابر با ۰/۲۶۳ است. به این معنی که با افزایش یک واحد به احساس مسئولیت اجتماعی، به میزان ۰/۲۶۳ به رفتار زیست محیطی افراد افزوده می شود. در دومین مرحله، متغیری که بیشترین تأثیر را بر رفتار زیست محیطی گذاشته است، نگرش به محیط زیست

جدول ۶. نتایج تحلیل رگرسیون متغیرهای تأثیرگذار بر روی رفتار محیط زیستی

مرحله	متغیر	R	R2	sig	t	beta
۱	احساس مسئولیت اجتماعی	۰/۲۶۳	۰/۰۶۹	۰/۰۰۰	۵/۴۰۱	۰/۲۶۳
۲	نگرش به محیط زیست	۰/۳۰۴	۰/۰۹۲	۰/۰۰۰	۳/۱۴۹	۰/۱۵۸
۳	پایگاه اقتصادی - اجتماعی	۰/۳۳۱	۰/۱۱۰	۰/۰۰۰	۲/۷۵۹	۰/۱۳۳

تحت تأثیر قرار می دهد. در این زمینه می توان چنین استدلال نمود که با توجه به اینکه نگرش، می تواند تا حد زیادی زمینه هر رفتاری را تعیین کند، نگرش مسئولانه و عقلمانی به محیط زیست، زمینه رفتار مطلوب و مسئولانه نسبت به محیط زیست را فراهم می سازد. یافته های این پژوهش که با نتیجه پژوهش نواح و فروتن کیا همخوانی دارد، همبستگی مثبت و معناداری را بین دو متغیر نشان می دهد. بر اساس دیدگاه وبر، رفتار افراد در ارتباط مستقیم با طرز تفکر و درون دادهای ذهنی افراد است. بنابراین می توان استدلال نمود که هر چه این باورداشتها به سمت و سویی حرکت کند که افکار مفید را درونی نماید، می تواند در عمل نتایج مفیدی برای اجتماع و از جمله محیط زیست داشته باشد. این یافته نشان دهنده وضعیت اجتماعی شدن شهروندان نورآباد می باشد که همراه با نگرش مسئولانه به محیط زیست است.

هرگونه رفتاری از زمینه ایستاری افراد سرچشمه می گیرد و بسته به مفروضات و آموزه هایی که افراد در نگرش های خود پیرامون جامعه و محیط پیرامونی خود دارند، نسبت به آنها رفتار می کنند. نوع نگرش نسبت به محیط زیست می تواند در بردارنده

بحث و نتیجه گیری

این مطالعه بر آن بوده است تا رابطه بین متغیرهایی چون پایگاه اقتصادی و اجتماعی، احساس مسئولیت اجتماعی و نگرش به محیط زیست، از یک سو، و رفتار محیط زیستی را، از سوی دیگر مورد بررسی قرار دهد. یافته های پژوهش نشانگر همبستگی مستقیم و معنادار بین احساس مسئولیت اجتماعی و رفتار محیط زیستی (مسئولانه) است. این یافته با نتیجه پژوهش فیروزجائیان و غلامرضا زاده، همخوانی دارد که در آن بی-مسئولیتی با زباله پراکنی رابطه مستقیم و معنادار داشت. این یافته با مدل رفتار محیط زیستی مسئولانه که به عنوان نظریه مبنایی استخراج فرضیه بوده همخوانی دارد و نشانگر این است که افرادی که به شیوه ای بخردانه زندگی می کنند، پیامد رفتارهای خود را ارزیابی و بر اساس این ارزیابی رفتار می کنند و اینگونه افراد نسبت به محیط زیست نیز رفتاری معقولانه و مسئولانه دارند.

نتایج تحقیق گویای این مطلب می باشد که نگرش ساکنان شهر نورآباد ممسنی نسبت به محیط زیست با نوع رفتار زیست-محیطی آنان همبستگی مثبت و معناداری دارد و این رفتار را

استدلال نمود افراد با طبقات بالاتر، که معمولاً از سطح تحصیلات و منزلت شغلی بالاتری برخوردارند، به نوعی شناخت پیرامون محیط زیست دست یافته اند و همین شناخت آنها را به رفتار مطلوبی نسبت به محیط زیست رهنمون می سازد.

در میان متغیرهایی که در رگرسیون چندمتغیره وارد معادله شده اند، احساس مسئولیت اجتماعی در مرحله اول قرار داشته است، به گونه ای که به تنهایی حدود ۷ درصد از واریانس متغیر وابسته را تبیین نموده است. نگرش به محیط زیست و پایگاه اقتصادی و اجتماعی در مراتب بعدی قرار داشته اند. اولویت یافتن احساس مسئولیت اجتماعی نشانگر اهمیت این متغیر در جامعه برای ساماندهی مطلوب همه رفتارهای اجتماعی و به ویژه در مورد محیط زیست است. افرادی که مسئولانه و به دور از بی تفاوتی در جامعه رفتار می کنند، صرفاً بر بازه زمانی کوتاه مدت تمرکز نداشته و تنها به فکر منافع فردی خود نیستند بلکه هر رفتاری را متناسب با ارزیابی از پیامد فردی و اجتماعی آن و همچنین با ملاحظه منافع عمومی جامعه بروز می دهند. شهرستان ممسنی و به ویژه شهر نورآباد از دوره پهلوی اول به آموزش و نهادهای آموزشی روی آوردند و امروزه از نظر سرمایه انسانی به ویژه افراد دارای تحصیلات دانشگاهی در جایگاه مطلوبی قرار دارد. این ویژگی های زمینه ای در بالا بردن احساس مسئولیت اجتماعی در شهرستان یاد شده بی تأثیر نبوده است. در راستای نتایج تحقیق، پیشنهاد می شود اقدامات زیر مورد توجه نهادهای ذی ربط قرار گیرد:

۱. تقویت باورها و ارزش های مبتنی بر احترام به محیط زیست از طریق مؤسسات آموزشی و رسانه های جمعی.
۲. اطلاع رسانی دقیق و متناوب درباره اهمیت حفاظت از محیط زیست به عنوان پشتوانه زندگی سالم در جامعه.

آموزه های تکرارناپذیری منابع زیست محیطی باشد و یا اینکه دارای این پیش فرض باشد که منابع زیست محیطی پس از هر بار استفاده و حتی تخریب دوباره بازآفرینی و جایگزین می شوند. از جمله نگرش های دیگر در این زمینه می تواند نگرش های با ترجیحات خاص گرایانه و یا عام گرایانه باشد.

پیش فرض نظری این است که طبقات بالاتر از رفتار زیست محیطی بهتری برخوردارند که نتایج این آزمون این مطلب را تأیید کرده است. در این زمینه می توان چنین تحلیل نمود که پایگاه اقتصادی- اجتماعی که متشکل از ویژگی های تحصیلی، شغلی و اقتصادی افراد است، در این پژوهش به عنوان یک متغیر مرتبط با رفتارهای زیست محیطی خود را نشان داده است. نتیجه این پژوهش با نتیجه پژوهش شاهنوشی و عبداللهی و نواح و همکاران همخوانی دارد. متغیرهایی چون سطح تحصیلات و منزلت شغلی که تا حد زیادی همگرا هستند به گونه ای که معمولاً افراد با تحصیلات بالاتر از منزلت شغلی بالاتری برخوردارند، در بروز رفتار مطلوب زیست محیطی نقش سازنده ای دارند. در این راستا، ارتباط معناداری بین پایگاه اقتصادی- اجتماعی و رفتار زیست محیطی به لحاظ جامعه- شناختی قابل توجیه است. با توجه به دیدگاه بوردیو، که این فرضیه از آن اقتباس شده است، این یافته با آموزه های آن نظریه همخوانی دارد. بوردیو نوع کنش و رفتار فرد را با توجه به موقعیت طبقاتی فرد و نوع سرمایه اقتصادی و فرهنگی که فرد دارد، تحلیل می کند. ذائقه رفتاری مورد تحلیل بوردیو تا حد زیادی می تواند تبیین کننده شرایط عملی و عینی رفتار انسان با محیط زیست پیرامون خودش باشد. هر انسانی بسته به موقعیت طبقاتی، سرمایه هایی که برخوردار است و حوزه تعاملاتی که در پرتو جایگاه طبقاتی اش در جامعه دارد، به گونه معینی از کردار و بینش اجتماعی روی می آورد. به عنوان نمونه می توان چنین

References:

- Abdulai, A.; Ramcke, L. (2013). "The Impact of Trade and Growth on the Environment: Revisiting the Cross- country Evidence". *Journal of International Development*. Vol. 25. No. 2. pp.180-205.
- Adhami, A.; Akbarzadeh, E. (2011). "The study of effective cultural factors on protection of Tehran environment (the case of 5 & 18 Regions)". *The Sociology of*

Youth Studies. Vol. 1, No. 1, pp. 37-62. [In Persian].

- Ahmadian, D.; Haghghatian, M. (2016). "The Sociological analysis of the role of cultural factors on the urban environmental behaviours (the case of Kermanshah citizens)". *Urban Sociological Studies Quarterly*. Vol. 6. Issue 18. Spring 2016. pp. 51-76. [In Persian].

- Ajzen, I.; Fishbein, M. (1980). "Understanding attitude and predicting social behavior (Englewood cliffs, NJ, Prentice hall).
- Axsen, J.; Kurani, K. S. (2014). "Social Influence and Proenvironmental Behavior: The Reflexive Layers of Influence Framework". *Environment and Planning B: Planning and Design*. 41 (5): pp.847-862.
- Barove, E. (1982). "Measuring endorsement of the New Ecological Paradigm; A revised NEP scale statistical data include". *Journal of Social Issues*. 56 (3). pp.425-442.
- Ben Sen, J. (2003). "Environmental Ethics". Translated: Rostami, M. M. Tehran: Environment Protection. Environment Publications. [In Persian].
- Biro, A. (1991). "Social Sciences Dictionary". Translated. Saroukhani, B. Tehran: Keyhan Publications. [In Persian].
- Buttel, F. H. (2001). "The structure of support for the environment movement". 1968-1970. *Rural Sociology*. 39(1): pp.56-69.
- Cail, T.; Alyut, B. (2003). "An education 21 program: Orienting Environmental Education towards sustainable development and capacity building for Rio – the environmentalist". Vol. 15.
- Cheung, S. Ch.; Wong, Z. (1999). "Re-examining the theory of planned behavior in understanding waste paper recycling". *Journal of Environment and Behavior*. (31)5. pp.587-612.
- Coser, L. A. (1989). "A history of life and thoughts of Sociology key Thinkers". Translated: Salasi, M. Tehran: Elmi Publications. [In Persian].
- Daivis, P. (1991). "Contested natures". London. Thousand Oaks. Calif SAGE Publications.
- Dickenz, J. (1992). "The Impact of an environmental education program on knowledge and attitudes". *Journal of Environmental Education*. 22. pp.36-40.
- Diekmann, A.; Franzen, A. (1996). "The wealth of nation". *environmental and behavior*. 31(4). pp. 540-549.
- Dubson, R. (2000). "The New Environmental Paradigm: A proposed Measuring Instrument and Preliminary Results". *Journal of Environmental Education*. 9. pp.10-19.
- Farahmand, M.; Shokouhifar, K.; Sayar Khalaj, H. (2014). "The study of effective social factors on the environmental behaviors (the case of Yazd citizens)". *Urban Sociology Studies Quarterly*. No. 10. pp. 109-142. [In Persian].
- Fazeli, M. (2012). "Sociology of environmental commitment". *Hamshahri Mah*. No. 100. pp. 15-28. [In Persian].
- Firoozjaiyan, A.; Gholamrezazadeh, F. (2015). "The pathological analysis of the environmental behaviors Focusing on the trash throwing among tourists". *Social Institutions Sociology Journal*. No. 6. pp. 129-151. [In Persian].
- Gioner, R. J. (1981). "Ajzen and Fishbeian theory of reasoned action as applied to moral behavior: A confirmatory analysis". *Journal of Personality and Social Psychology*. 17(2). pp.123-135.
- Habibi, B.; Ebrahim Pour, D. (2015). "The relationship of Social Capital and religiosity with the attachment feeling to nature among Tabriz Islamic Azad University Students". *Sociology Studies*. (26): pp.85-98. [In Persian].
- Haghighatian, M.; Omid, M. (2009). "The study of effective social factors on press study in the Semirrom county". *Social Sciences Journal*. 2(4): 45-58. (In Persian).
- Hidarnia, A. (2003). "Health Education process". Zamani, N. Ink 2003. [In Persian].
- Honigan, F.H. (2006). "Age and Environmental Concern: A Multivariate Analysis". *Youth and Society*. 10(3). pp.237-255.
- Hungerford, H.R.; Volk, T. (1990). "Changing learner behavior through environmental education". *Journal of Environmental Education*. 21(3): pp.8-21.
- Iran Statistical Center (2011). "Iran Annual Statistical Report". Tehran: Iran Statistical Center Publications. [In Persian].
- Kollmuss, A.; Agyeman, J. (2002). "Mindin the gap: why do people act environmentally and what are the barriers to pro-environmental behavior?". *Journal of*

- Environmental Education Research*. Vol. 8 No. 3. 2002
- Lee, K. (1995). "The Evaluation of the Regional Development Considering Environment". *Environmental Economic Review*. Vol. 5. No. 1. pp.143-188.
- Lin, N. (1976). "Foundation of Social Research". New York: Mc-Graw Hill.
- Martel, I. (1994). "Exploring secondary school students' understanding and practices of waste Management in Ogun State Nigeria". *International Journal of Environmental & Science Education*. 2. pp.201-215.
- Milver, M. (1986). "Energy conservation behavior: the environmental knowledge, concerns, and behaviors". *Journal of Environmental Education*. 21(2): pp.20-35.
- Mohseni, M. (2000). "The Study of Social-Cultural Awarenesses, Attitudes and Behaviors in Iran". Tehran: Public Culture Council Office. (In Persian).
- Mokhtari Malekabadi, R.; Abdollahi, A.; Sadeghi, H. (2014). "Analysis and recognizing of urban environmental behaviors (the case of study: Esfahan, 2012)". *Urban Research and Planning Quarterly*. No. 18. pp. 1-20. [In Persian].
- Moomsen, P. (1995). "Ecological Awareness, Environment a list Action, and International Conservation Strategy". *Human Organization*. 4. pp.335-343.
- Morris, M. G.; Dillon, A. (1997). "How user perception influence software use". *IEEE software*. 14(4). pp.58-65.
- Mosinder, F. (1998). "Environmental attitude and ecological behavior". *Journal of Environmental Psychology*. 19. pp.1-9.
- Murfei, D. (1994). "Behavior & Attitude of Student toward Environmental Issues at Faculty of Agricultural, Turkey". *Journal of Applied Sciences*. pp.1224-1227.
- Nasser, T.; Nasser, M.(2002). "Pepole and the environment". amazon.25.Marzso, S. 1980, Toward inter disciplinary environmental education proceeding of the international. Seminar education and environment some IDEAS on the inter disciplinary nature of the environmental education.
- Newhavos, T. J. (1991). "A comparison of the theory of planned behavior and the theory of reasoned action". *Personality and social psychology bulletin*. 18(3). pp.3- 9.
- Novah, A.; Foroutankia, Sh. (2011). "The study of relationship between the constructs of rational action model with environmental attitudes and behaviors". *Green Vows Quarterly*. Vol. 9. No. 37. pp. 3-7. ISSN: 1609-0934. [In Persian].
- Riahi Khoram, M.; Azar, A.; Shariat, M. (2004). "Priority of reuse methods of refined urban sewage via FAHP; the case of Hamedan urban sewage". *Environment Reformers*. 1(1). pp.43-44. [In Persian].
- Sayf, A. (2001). "The Methods of Educational Measurement and Evaluation". Tehran: Dowran Publications. [In Persian].
- Salehi Amiri, S. R. (2007). "Cultural Concepts and Theories". Tehran: Qoqnous Publications. First Edition. [In Persian].
- Salehi Omran, E.; Aghamohamadi, A. (2008). "The study of environmental Knowledge, attitude and skills of Mazandaran's elementary teachers". *Education Quarterly*. Fall 2008. pp. 91-117. [In Persian].
- Shahnoushi, M.; Abdollahi, A. (2007). "An analysis on the environmental culture of Isfahan residents and its some effective factors". *Human Sciences Journal of Isfahan University*. 2 (23: Social Sciences). pp.15-34. [In Persian].
- Shareh Pour, M. (2004). "Dimensions and functions of social capital and the consequences of its erosion", *Iran Social Problems*. pp. 111-125. [In Persian].
- Storich, F. (1991). "Environmental education and the role of media in environmental education in Turkey". *Procedia - Social and Behavioral Sciences*. 46. pp.1339-1342.
- Towin, T. (2001). "A Survey of Environmental Research of Geographical and Environmental Education". *Journal of Applied Sciences*. 3. pp.181-200.
- Vinsent, J. (1999). "Environmental Education in the Twenty-first Century". Translated: Khorshiddoost, A.M. First Printing. Tehran: Samt Publication.

- Von Weizaecker, E. C.; Bowman, M.; Roth, R. (1997). "Interpretation and non-formal environmental education in natural resources management". *Journal Environmental Education*. 15. pp.6-10.
- Weast, J.W. (1984). "Evaluation of Environmental Attitudes: Analysis and Results of a Scale Applied to University Student". *Journal of University of Zaragoza*. 2. pp.45-68.
- Weizaecker, L. J.; Haus, D. R. (1991). "Responding to environmental concern: what factors guide individual action?". *Journal of Environmental Psychology*. 13. pp.149-159.